

**Izvodi s rasprave na Okruglom stolu
održanom 3. ožujka 2011. u Europskom domu u Zagrebu
o Prijedlogu Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o naknadi (...)
u svrhu povrata imovine zemljišnim zajednicama**

Okrugli stol organizirala je Zajednica zemljišnih zajednica Zagrebačke županije.

Uvodno slovo dao je Goran Beus Richembergh, zastupnik u Hrvatskome saboru, u ime skupine zastupnika koja je podnijela prijedlog zakona. Zaključno slovo dao je mr. Zdravko Lučić, predsjednik Zajednice zemljišnih zajednica Hrvatske. Integralne video snimke čitavoga Okrugloga stola nalaze se na web-stranici www.zemljisne.zajednice.hr

Prof. dr. Petar Simonetti:

Da kažem dvije-tri riječi prije početka izlaganja o večerašnjoj temi. Fragmenti koji su citirani u Prijedlogu Zakona - a sad ih tu vidim prvi puta - su iz moje knjige Prava na nekretninama od 1945.-2007. Budući da je pitanje o ustavnoj osnovi prava na povrat imovine uklopljeno u jedan sustav, razumije se da se iz fragmenata ne vide sva načela toga sustava. Bez njih se ne mogu baš valjano ni razumjeti. Nedostaju i fusnote iz kojih se vidi iz čega izvodim svoje zaključke. Riječ je o načelima kao što su važenje zakona u vremenu, načelu zaštite stečenih prava, načelu restitucije ali nadasve i pravne osnove vraćanje prava vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama koje su prisilno bile prenesene u društveno vlasništvo, u općenarodnu imovinu od 1945. do 1991. godine, bilo na temelju samog zakona, na temelju odluke nadležnog tijela ili čak bez ikakve odluke.

Ja se zemljišnim zajednicama bavim uzgred, da tako kažem, kao pitanjem restitucije prava vlasništva. Mora se imati na umu da ih ne obrađujem u njihovoj cjelini. Zemljišne zajednice su specifične pravne osobe u kojima njihovi članovi imaju užitnička prava, prava na nekretninama u vlasništvu te zajednice. Te se zajednice potpuno razlikuju od zajednica, odnosno pravnih osoba građanskog prava, rimskih pravnih osoba, kako se nekad govorilo. To je osobito isticao Franjo Spevec kada je predlagao zakon iz 1894. godine o uređenju tih prava. To nije bilo sporno ni drugim autorima onoga vremena, kao što je Stjepan Posilović, malo kasnije Ivi Krbeku i drugima. Dakle, riječ je o stvarnim pravima koja nisu identična sa stvarnim pravima uređenim Općim građanskim zakonom (OGZ), ali imaju neke dodirne točke u osobnim služnostima itd. Prema tome, ta užitnička prava egzistiraju u toj zajednici koju zovemo zemljišna ili njoj slična zajednica ili krajiška imovna općina. Te zajednice i postoje samo zbog toga što postoje ta užitnička prava. To je jedna sprema koja se mora naručito imati u vidu kada se čita Zakon o naknadi za oduzetu imovinu. U čl. 12 kaže se da pravne osobe koje nisu održale kontinuitet do 1991. godine ne mogu biti ovlaštenici prava na povrat imovine - pa tu kao spadaju i te zajednice i krajiške imovne općine - jer nisu, kako se tu kaže malo nespretno, kao da smo u procesnom pravu - aktivno legitimirane. Dakle nisu po njihovom ovlaštenici. Ali riječ je o tome da se ne radi o takvim pravnim osobama nego se radi o specifičnim pravnim osobama kojima ukoliko se ne da njihova restitucija onda se oduzimaju i prava koja su imali članovi tih zajednica.

Mi kao članovi jedinica lokalne samouprave, bilo koje, nemamo nikakva imovinska prava na nivou te jedinice lokalne samouprave. I obrnuto, niti jedinica lokalne samouprave ima bilo kakva

prava na našu imovinu. To je potpuno odvojeno, ali ovdje nije, ovdje je sprega. Ukoliko se ne vrate i ne restituiraju te zajednice onda se ne može restituirati ni pravo užitnika.

Malo sam krenuo in medias res, radi skraćivanja čitave te priče, pa se moram malo vratiti natrag, naime reći nešto o toj pravnoj osnovi restituiranja.

Vidjeli ste ovdje u podnaslovu Obrazloženja Prijedloga zakona stoji: Ustavno- pravna osnova. Dakle, ja se ne pozivam ni na politiku, ni na pravičnost i pravdu - to su vrlo rastezljivi pojmovi - jer smatram da nema prava bez pravde ali i pravne sigurnosti. Pazite, pravna sigurnost je bitni element prava. Idemo li pretjerano u pravičnost i zanemarimo li pravnu sigurnost zalazimo u područje etike. A pravo nije etika. Etika se brani sama za sebe, moral ima svoje mehanizme obrane - ima savjest, a pravo ne. Pravo ima silu, a ta sila zahtijeva, razumije se, određena pravila koja jamče pravnu sigurnost. Vi ne možete tražiti neko pravo u neograničenom vremenu itd. Dakle, ja se pozivam na Ustav i samo na Ustav. I nije potrebno uvoditi ovdje neku novu kategoriju - iz Ustava proizlazi to pravo. Mnogi će se čuditi, jer je bilo malo pristalica toga gledišta, no ja ću ga sad iznijeti pa kako bilo da bilo, kako god se neko isčuđuje tomu.

Kad govorim o tome onda govorim o načelu koje stoji u 3. knjizi knjige Prava na nekretninama od 1945.-2007. (podijeljena je na 3 knjige) - Uspostava prava vlasništva. U njoj je jedan od odjeljaka Denacionalizacija. Pod pojmom denacionalizacija obuhvaćam vraćanje svega što je oduzeto silom ali uz dva neminovna ograničenja. Jedno je interes Republike Hrvatske koji je utvrđen zakonom. To mora biti, jer se i pravo vlasništva može oduzeti po tom načelu. Upravo je Zakon o izvlaštenju jedan od tih zakona i urbana komasacija, jedna ustanova koja je prije 2-3 godine uvedena. To mora biti zakonom utvrđeno. Drugo ograničenje je kada je netko drugi stekao pravo vlasništva nad tim nekretninama na temelju valjanog pravnog naslova, bez obzira da li do 1991. ili poslije. Do 1991. je postojao jedan pravni poredak što je priznao i Zakon o vlasništvu i drugim pravnim stvarima kada je propisao važenje načela o vremenu. Naravno, on je propisao jedno načelo koje je opće prihvaćeno, a to je načelo stečenih prava. Prema tome ta se dva izuzetka moraju uzeti u obzir i ona isto tako važe i ovdje.

Gdje je dakle taj osnov u Ustavu? Evo u čemu je: užitnička prava u širem smislu spadaju u ustavnu kategoriju vlasništva. Ustav ima širu kategoriju vlasništva - ne samo pravo nego kategoriju koja obuhvaća i ta prava - za razliku od građanskog prava Zakona o vlasništvu koji razlikuje takva prava od prava vlasništva. Ustav jamči pravo vlasništva. U pravo vlasništva ulaze i druga prava na stvarima, čak i mnogo više ako idemo po protokolu 1., čl. 1 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda koji je sastavni dio unutrašnjeg poretka RH, jer je Hrvatska ratificirala tu konvenciju i taj protokol još 1997. godine, pa je ta Konvencija čak i iznad zakona.

To vlasništvo zemljišnih i njima sličnih zajednica te krajiških imovnih općina oduzeto je na temelju jednog pravnog osnova koji više ne postoji. Ono je oduzeto da bi se prenijelo u društveno vlasništvo. Mi sada nemamo društvenog vlasništva. Naš Ustav poznaje samo vlasništvo a artikulira ga Zakon o vlasništvu kao subjektivno pravo jedno jedino. On ne poznaje više vrsta prava vlasništva, postoji jedno privatno vlasništvo čak i onda kada to vlasništvo pripada jedinici lokalne samouprave ili državi. Razlika je samo u subjektu, subjekt je javnopravni i ima neka ograničenja u pogledu raspolaganja, ali je to isto vlasništvo.

Ako je to tako, onda moramo ići na Ustav, čl. 48. st.. On jamči pravo vlasništva a čl. 3. jamči njegovu nepovredivost. On je vlasništvo stavio u kategoriju ljudskih prava, nepovredivost prava vlasništva kao najveću tekovinu Ustavnog poretka RH. Ako je dakle vlasništvo oduzeto - u širem pojmu vlasništva gdje obuhvaćam i ove zajednice - na temelju jednog pravnog poretka koji je abrogiran, koji više ne postoji (Postojao je a više ne postoji!) onda nema više oslonca zadržavanja onog što je oduzeto. Za naš vlasnički sustav nema više pravnog osnova zadržavanja društvenog vlasništva, jer je svako zadržavanje povreda prava vlasništva. No, nitko nije na originalan način sukcesor Socijalističke republike Jugoslavije ili Socijalističke republike Hrvatske i kao sukcesor nije postao vlasnik društvenog vlasništva. Ne može biti, jer nije produžen taj ustavno-pravni poredak. Da je došlo do disolucije države bez promjene toga poretka onda je sasvim druga priča, ali ovdje se raspao i pravni poredak. O tome se radi! Nema ga više. Ako nema više toga pravnog poretka nema više pravnog osnova zadržavanja tih nekretnina koje su oduzete - osim spomenuta dva izuzetka - dakle, u tom slučaju, postoji obveza vraćanja. Jer ako se ne vraća, onda se permanentno od kada se Ustav trebao primijeniti, recimo od kraja 1997. godine - jer je taj rok produžavan nekoliko puta - vrijeđa jedno pravo koje nitko nije stekao. Stoga ono treba da bude vraćeno onome kome je oduzeto.

E sada, naravno, kada je u pitanju restitucija prava vlasništva, osim spomenuta dva izuzetka, ja dopuštam mogućnost da zakonodavac odredi da se neke nekretnine ne mogu vratiti, restituirati iz određenih razloga. Zakon o naknadi donesen 1996, u članku 55. i 56. točno ograničava restituciju. Recimo ako je u pitanju građevinsko zemljište, zbog povrede prostorne cjeline, ako su u pitanju šume i poljoprivredno zemljište pa se komasirano područje ne može više dirati. Dakle neka ograničenja mogu biti propisana, možda su ona i prevelika tamo. Ja ne ulazim večeras u to pitanje, ali ona postoje dok se ne izmjene. Kada bi to bila tema razgovora možda bi se nešto drugačije rezoniralo. Sada ih uzimamo kao takva. Takva ograničenja zaista vrijede i za nekretnine zemljišnih zajednica u pogledu restitucije.

Ali ono što ja mislim da proizlazi iz Ustava jest obaveza države u tom slučaju da plati naknadu koju je sama zajamčila u Ustavu. A Ustav kaže „tržišna naknada“, ne naknada određena pravilnikom nekog ministra, nego tržišna. To je naknada koja funkcionira na tržištu. Ustav tako kaže i ne može se tu ništa. Kada bi sada bila rasprava o donošenju Ustavu, možda bi ja nešto i drugo predlagao. Ali mi imamo ustavnu odredbu i ona nije promijenjena. Prema tome ta naknada se mora platiti ukoliko nema povratka, utoliko postoji to ograničenje.

U ovom mišljenju Vlade se kaže, pored onoga da je to pravna osoba koja ne može tražiti vlasništvo natrag, da nema financijskih mogućnosti, u budžetu nije predviđeno. Riječ je o javnom dugu i svi ga građani RH snose, svaki proporcionalno svojim mogućnostima. Prema tome, ako je to javni dug i snose ga svi građani on se prije ili poslije mora platiti. Ako se ne bi to platilo onima kojima je oduzeto 1947. godine, produžuje se pravni poredak kakav je tada postojao sve do 1991. god. To je poredak društvenog vlasništva. To više nije nikako kompatibilno sa Ustavom iz 1990. koji jamči jedno jedino vlasništvo.

Prof. dr. Ivan Jurić:

Ja bih u okviru predviđenih 15 minuta trebao govoriti o značenju, prošlosti i budućnosti zemljišnih zajednica i krajiških imovnih općina. Kaže se da je čovjek koji okrene lice prošlosti

okrenuo leđa budućnosti, a onaj čovjek koji ne zna na kojoj je strani prošlost nema šanse da se okrene budućnosti. Mislim da je u Hrvatskoj upravo takva situacija. Mi smo jedan od rijetkih naroda koji nema napisanu gospodarsku povijest. Da mi znamo povijest zemljišnih zajednica našli bi jako brzo rješenje, ali ne znamo. U Saboru nitko manje više to ne zna i u masu drugih stvari mi iz povijesti ne znamo. A ne može se napraviti projekcija budućnosti ako se ne zna povijest. Nemoguće je, a kažem mi gospodarsku povijest manje više ne znamo.

Imam pet izvora na temelju kojih ću danas izlagati. Jedan je izvor moja graničarska obitelj. Ona je bila članica zemljišne zajednice koja je - kako ovdje u Biltenu broj 5 možete vidjeti: zemljišna zajednica Mikanovci - imala 1135 jutara zemlje, uglavnom pašnjaka. Rekao bih nešto suprotno od onoga što je dosad rečeno. Naime, naši stari su zemljišne zajednice smatrali suvlasništvom. Ona se mogla podijeliti kad god je htjela. Puno je zemljišnih zajednica podijeljeno. I o tome ću nešto reći.

Moja obitelj je bila i članica Brodske imovne općine u kojoj su imali užitničko pravo, što je bilo potpuno različito. Imali su i druga prava, ali jedno od bitnih prava je bilo da su mogli oko 2500 hektara koristiti za ispašu. To je bilo jedno od velikih prava, ali postojalo je i pravo ogrjeva, pravo na stabla kada se gradi kuća, raznih je tu bilo prava. Ovo je bio jedan moj izvor koji sam jako dobro znao jer sam od jednog šukundjeda koji je rođen 1876. sve zapisao kako je to izgledalo. Pa i moj otac rođen 1915. mi je pričao. Sve sam zapisao i vjerujem da ću to i publicirati.

Drugi moj veliki izvor je bio doktorat akademika Vladimira Stipetića. Stipetić je analizirao ekonomiku toga vremena i ustvrdio da kad su zemljišne zajednice došle u punu funkciju stope rasta u hrvatskoj poljoprivredi su bile nevjerojatno visoke, izuzetno su visoke bile. Tragao sam po njegovom doktoratu i vidio da su to stvarno bili rezultati dobro organiziranih zemljišnih zajednica i imovnih općina.

Treći moj izvor je bila moja asistentica kolegica Đikić, sada je profesorica, koja je dobila stipendiju u Engleskoj da istraži kako se u Engleskoj angažiraju, kako se koriste te njihove općine, ali i generalno taj pašnjački dio. Ona je donijela ogromni materijal o tome. Posebno sam primijetio onu njihovu gross margin metodu po kojoj se jako lagano izračuna korist od nečega u obiteljskom gospodarstvu.

Osim toga, borio sam se stalno da se na Agronomskom fakultetu uvede predmet Povijest poljoprivrede. Meni je to dozvoljeno i predavao sa ga. Kroz tu Povijest poljoprivrede sam i kasnije istraživao.

Pa evo do čega sam došao o tome kako je u Hrvatskoj došlo do zemljišnih zajednica. Zemljišne zajednice nisu feudalne tvorevine, one su ostatak našeg rodovskog sustava. To je jedan rodovski sustav kojeg je na mnogim područjima u svijetu ostalo, pa i kod nas. A nastao je u borbi protiv toga da netko postane feudalni podložnik. A on je onda mogao ostvariti i nekakvo plemstvo, jer je dobio zemlju, dobio plemštinu.

Ono što će vas možda iznenaditi, naše su zemljišne zajednice uređene na temelju primjera Plemenite turopoljske općine. Tko je tu bio ključni čovjek? Ključni čovjek je bio Nikola Škrlec. O njemu se malo piše, prije se pisalo malo, no sad je Akademija izdala pet knjiga. On je bio glavni čovjek Hrvatskog kraljevskog vijeća, bio je i zagrebački župan ali i Turopoljac, bio je član Turopoljske općine a bio je i zadužen za školstvo u Hrvatskoj. Direktno ga je zadužila Marija Terezija. Živio je od 1727.-1799. U njegovo vrijeme Josip II donosi odluku da ukine kmetstvo. On donosi zakonodavstvo u pitanju kmetstva. Škrlec je bio izuzetno utjecajan čovjek na dvoru, nazivali su ga prvi tajni savjetnik Marije Terezije. On je izradio kompletno gospodarsko pravo Austrije. To je gospodarsko pravo kod njih analizirano ali nikad u cijelosti nije prihvaćeno, no mnogi segmetni jesu. Negdje u Vjesniku je rečeno da je Josip II ukinuo kmetstvo, a ne Jelačić. To nije točno. Jer Josip II je donio zakonodavstvo ali izbila je velika pobuna pa je stalno odgađao primjenu. Kada je umro taj zakon je kompletno povučen. Škrlec je puno učestvovao u tome kako će izgledati to zakonodavstvo. Detaljno sam pročitao što je napisao. On smatra da turopoljsku općinu treba prenijeti na cijelu Hrvatsku. Ali ako malo bolje pogledate što se desilo - kada sam analizirao svoju obitelj i Turopoljce, proveo sam anketu sa Kundićem i Robićem, to je ista pozicija - ta općina nije kompletno kopirana. Zemljišne zajednice su s jedne strane a imovne općine s druge strane. Turopoljska općina je neka sredina te dvije ideje.

Reći ću koje je bilo značenje turopoljske općine. Možda najbolje da kažem što sam ja izračunao za svoju obitelj. Oni su zadnjih godina Austrije imali gross margin - to bi odgovaralo nacionalnom dohotku, ali bez amortizacije, ono što novčano uđe i izađe se registrira - oko 3700 maraka. 1984. sam to računao. Kada sam pokušao izračunati koliko bi to bilo da nema imovne općine i da nema zemljišne zajednice dobio sam 900 maraka. Ukidanje zemljišnih zajednica je bio jedan, ja bih rekao, zločin nad načinom kako će ti ljudi dalje živjeti. Jer bez zemljišnih zajednica se nije moglo normalno živjeti. Kada gledate izvoz Hrvatske poljoprivrede, analizirajte ga, 90 % je išlo sa zemljišnih zajednica pod kraj Austrije. Tu je bio najveći dio mogućnosti. Bez zemljišnih zajednica nije u to vrijeme moglo biti stočarstva. Cijelo stočarstvo su nosile zemljišne zajednice.

Rečeno je da su se one počele raspadati, odnosno dijeliti. Stvarno negdje od 1930. god., ili možda malo ranije, jako puno zemljišnih zajednica se podijelilo. Posebno na području Županje. Išao sam vidjeti, istraživati, šta se to desilo. Podijelila se Babogredska, Gradište, mnoga sela su podijelila zemljišne zajednice tako da su 75% podijelila a 25% ostavila. Tamo su Englezi sjekli šumu koja je bila imovina Brodske imovne općine. Općina im je dozvolila da ostane puno pašnjaka u šumi pa su oni najkvalitetniju zemlju na kojoj su bili pašnjaci podijelili. To je njima bilo izuzetno korisno. Prema tome, nisam mogao ustanoviti da bi zemljišne zajednice nestale. Ta je podjela bila samo jedan specifični interes.

Koje su najveće posljedice ukidanja zemljišnih zajednica? Najveće su da su nestala naselja koja su jedino mogla živjeti od zemljišnih zajednica. Ona su danas umrla i nestala! Mislim da su to stotine naselja. Obilazio sam Karlovac, Slunj, to me zanimalo. To je bila

grehota za vidjeti. Kada sam dobio materijale iz Engleske počeo sam obilaziti područja gdje su bile zemlišne zajednice, pa sam vidio da su ljudi morali odlaziti jer nisu imali od čega živjeti. Zamislite vi ljude iz Slunja, koji su živjeli od te trave i toga pašnjaka ili u Ravnoj Gori, gdje je čovjek živio od toga drveta što ga je posjekao, jer su oni imali i šumske zemlišne zajednice! Oni su morali pobjeći. A i zemlišne zajednice u Slavoniji su osiromašile. Daleko je to bilo teže nego što je bilo uvođenje zemlišnog maksimuma. Ukidanje zemlišnih zajednica je imalo daleko veće posljedice. Stoga ja mislim da se sa sigurnošću može reći da je to bila katastrofalna odluka.

Čak mislim da u tome zašto biološki Hrvati nestaju velike uloge ima nestanak zemlišnih zajednica. Dok su bile zemlišne zajednice obitelji su bile uspješne ako su imale više radne snage. To je stalno dovodilo do dijeljena kućnih zadruga.

A kakva je sada situacija? Zemlišta zemlišnih zajednica su djelomice korištena, a danas se manje više ne koriste. Analizirao sam Ravnu Goru, tamo se koristi 10 % zemlišta. Kolega prof. Ante Kolega mi kaže da je analizirao Zadarsku županiju, 20 % zemlišta se koristi. Mi danas prestajemo koristiti zemlišta i to uglavnom ono koje su koristile zemlišne zajednice. Većina proizvodnje koja je bila na zemlišnim zajednicama se prenijela jer je došlo do industrijalizacije, pa se uspjela prenijeti, ali jedna proizvodnja je katastrofalno opala jer se proizvodnja govedeg mesa ne može organizirati bez zemlišnih zajednica. Mnogi ne znaju, ali mi danas u biti jedemo meso sa zemlišnih zajednica. Ali iz Slovačke, Češke, pa sada već i iz Njemačke. Ne bih rekao da su to zemlišne zajednice, ali su tako organizirane. Ako gledate statistiku vi to nećete naći, jer je naša udruga Baby-beef tovljača tako moćna da su uspjeli da država nacionalizira zemlište zemlišnih zajednica. Jedno vrijeme se kod nas tovi, pa je to hrvatsko i onda oni na taj uvoz dobivaju velike premije. A mislim da ako bi se vratile zemlišne zajednice oni bi bili najbolji i najveći korisnici tih zemlišnih zajednica.

Pitanje koje danas mene kao agronoma više muči od toga da li će se to vratiti ili neće je kako ćemo mi aktivirati taj milijun hektara zemlje koji nije aktiviran. Da li se on može aktivirati a da ne vratimo nekakve forme koje smo imali. To mene muči. Kako bi se to moglo aktivirati? Ovaj zakon što je predložen ništa ne smeta, ali kako će on završiti, to je veliko pitanje. Jer on mora završiti, te zemlišne zajednice moraju profunkcionirati.

Bio sam za to da se zemlišne zajednice vrate. Napisao sam i članak 1992., izašao je 1993. Najinteresantnije je da je iz njega prvi učio Sulimanac. Htio je razgovarati sa mnom. Rekao sam da ću to iznijeti na godišnjem skupu agronoma u Puli. On je tamo održao jedan živi govor i molio je agronomsku struku da pomogne povratak zemlišnih zajednica - isti slučaj kao što ste i vi radili – a većina agronoma je pitala, što je to. Takva je otprilike bila situacija.

Mladen Žuvela:

Preko 50 godina bavim se pravom, doduše ne zemljišnim zajednicama, ali svakakvo imovinskim i različitim zemljišnim problemima. Zašto sam se javio, zašto sam ovdje? To je prije svega spomen na moja dva uvažena predsjednika. Prvo, na dr. Jadranka Crnića predsjednika Ustavnog suda, kojem su među silnim interesima na ovom području, uz kućne zadruge, bile i ove zemljišne zajednice. I on bi sigurno bio, da je još živ, tu među nama. To je jedan razlog, a drugi je jedan drugi moj predsjednik, Zlatko Crnić koji je bio, ako se dobro sjećam, prisjednik Plemenite općine turopoljske. I on bi, posve sigurno, bio tu i kao Turopoljac i kao uvaženi pravnik. Ja sam 50 godina tu i pratio ovo područje pa onda želim dati jedan kratak osvrt na ovu temu. Nadam se da Vas neću puno gnjaviti.

Propisi o denacionalizaciji, o vraćanju ili naknadi oduzete imovine, teško su se rađali. Bio sam itomu svjedok. 1990-a je bila ishodišna godina i najlakše je prošao propis koji je izgrađeno građevinsko zemljište u društvenom vlasništvu reprivatizirao izmjenom do taga važećeg Zakon o osnovnim vlasničkopравnim odnosima. Izmjenom Zakona o građevinskom zemljištu denacionalizirano je građevinsko zemljište u društvenom vlasništvu koje do tada nije privedeno namjeni a oduzeto je nakon travnja 1974. Te godine nisu prošli zakonski prijedlozi o denacionalizaciji stambenih i poslovnih zgrada, ali je donesen jedan dosta nemušti, rupičasti zakon o zabrani raspolaganja, uvjetno rečeno, nacionaliziranim nekretninama. On ima jedan grozni naziv pa ga neću ni izricati do kraja.

1991. bila je jako živahna. Tada je obnarodovana uredba o evidenciji prijašnjih vlasnika oduzete imovine, počeli su se prikupljati podaci o vlasnicima i oduzetoj imovini. Izgledalo je jako živo, kao da će se nešto ozbiljno i učiniti, pa je sačinjen i prijedlog za donošenje Zakona o denacionalizaciji i vraćanju oduzetih nekretnina s nacrtom zakona. Tu je radnu skupinu vodio uvaženi kolega Matija Očić (Nisam ga vidio tu!), odvjetnik, koji se doista svojski založio. To je čini mi se bilo prvi i zadnji put – i prije i poslije toga! - da su povjeroili jednom odvjetniku da vodi takvu radnu skupinu. To je bilo prvi i zadnji puta, ako se dobro sjećam. da je Sabor raspravljao i prihvatio taj nacrt zakona u prvom čitanju te ga uputio na javnu raspravu u svibnju 1991. To je bilo prvi i zadnji put, ako se dobro sjećam i ne varam, da je Sabor raspravljao i prihvatio prijedlog za daljnju raspravu, kao prvo čitanje, da se zemljišnim zajednicama vrati poljoprivredno zemljište, šume i šumsko zemljište oduzeto 1947. i proglašeno tzv. općenarodnom imovinom. Taj je nacrt imao nekih 20 i nešto članaka. U čl. 15. on je, zanimljivo, predvidio vraćanje poljoprivrednih zemljišta i šuma i šumskog zemljišta zatečenih prema stanju na onaj dan kada je to 1947. oduzeto. Zanimljivo, dakle, prijašnji vlasnik šuma i šumskog zemljišta nema pravo na vraćanje oduzete nekretnine, osim u slučaju čl. 15. Dakle toliko je bila živa volja da se vrati imovina zemljišnim zajednicama i poljoprivredno i šumsko zemljište. A da bi se riješilo kako to provesti pozvalo se na pravna pravila zakona iz 1894. godine.

Dakle kad je taj zakonski prijedlog ušao u raspravu imali smo rasprave, imali smo seminare ovdje, u Splitu i drugdje. Trebalo je nešto naučiti. Pošto kod nas na Korčuli nije bilo zemljišnih zajednica, a na fakultetu nažalost ništa nisam naučio o tome, pomogao mi je prof. Ivo Krbek sa svojoj knjigom o zemljišnim zajednicama iz 1922. u kojoj su bile sabrani članci koji su objavljeni u listu Selo 1921. i 1922. godine.

A onda je sve nekako utihnulo, ništa se više nije znalo što se događa. U Sabor nije stigao konačni prijedlog sve do 1996. Doduše, povremeno su emisari provjeravali neka naša mišljenja o pojedinim pitanjima, znači nešto se kuhalo, kuhalo, a koncem 1996. usvojen je Zakon o naknadi.

Međutim on je bio pun stručnih, pravnih i nomotehničkih rupa i s potpunim obratom u odnosu na zemljišne zajednice. Bio je to, citiram: „Rezultat kompromisa realnih političkih odnosa u Hrvatskom parlamentu“, ma što god to značilo. Usvojen je i taj slavni čl. 21. koji je bio nula, ništa, kao što ste svi vidjeli koji ste se time bavili.

Pokušaj - ovo me najviše ražalostilo - da se zakonski tekst poboljša tijekom 2001/02 bio je potpuni fijasko. Jednogodišnji temeljiti rad radne grupe, kojem sam svjedočio, rezultirao je Nacrtom prijedloga Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o naknadi s preko 50- ak članaka. Trebalo je provesti poznatu odluku Ustavnog suda, - koji je neke odredbe ukinuo, neke stavove zauzeo - popraviti norme koje se u provedbi nisu potvrdile te stručno i nomotehnički poboljšati tekst imajući u vidu stajalište Ustavnog suda, prikupljene primjedbe i prijedloge te dotadašnju praksu. Taj je prijedlog 2001. Vlada uputila Saboru koji ga je prihvatio u prvom čitanju bez značajnijeg oponiranja. U studenom Vlada šalje Saboru konačni prijedlog Zakona. I onda obrat. Vlada povlači taj konačni prijedlog i šalje u lipnju 2002. posve novi konačni prijedlog, od svega 10-ak članaka, koji biva usvojen. O njegovoj kakvoći govori podatak da su se odmah morala, u tih 10-ak ispraviti tri članka u sljedećem broju Narodnih novina i zaključak Sabora da Vlada u roku 6 mjeseci dostavi Saboru novi cjeloviti prijedlog Zakona o povratu i naknadi. Ništa, nula, osim truda sudova da razjasne što je pisac htio reći. Gospoda i drugovi su se dogovorili i ništa nije bilo od toga i tu smo gdje smo.

Mislim da bi ovaj Prijedlog zakona, koji je pred nama, doista najbolje bilo ostaviti samo kao izmjene i dopune za zemljišne zajednice. Ako bi se širilo dalje, opet će se razvodniti. Mislim da on traži temeljitu doradu i paralelni rad na posebnom Zakonu koji se spominje u čl. 2. To će biti svakako tvrd orah, ali mislim da je napor vrijedan pažnje. A možda bi trebala jedna znanstveno stručna podloga o tim ekonomskim pitanjima da bi se to bolje moglo sagledati i prilikom odlučivanja.

Eto, ja želim puno uspjeha, kad nismo do sada uspjeli, nadalje. Vrijeme nije prijatelj, ali ne smije se ni posustati. Hvala na pozornosti.

Prof. dr. Ivan Koprić:

Odazvao sam se pozivu organizatora da priprelim izlaganje od 15 min. Moje područje interesa, dakle područje znanstvenog bavljenja, nije specifično pitanje zemljišnih zajednica. No marginalno sam se bavio denacionalizacijom, odnosno onim što se inače zove restitucija, pa mi dopustite da nešto kažem na tu temu, pa naravno onda i povezano s onim čime se bavim, a to je pitanje javne uprave i samouprave. Ovdje su iznesene ideje koje su s tim povezane pa ću to i malo komentirati.

Ponajprije bih upozorio da ovo pitanje restitucije, pitanje osnaženja ili obnove prava koja su na neki način nasilno oduzeta a tiču se imovine, nisu specifično hrvatska pitanja, nego su nažalost vrlo raširena u svijetu. To je onda izazvalo neke međunarodne organizacije da se tim pitanjima počnu u nekoj mjeri baviti. Zasad nema, barem koliko je meni poznato, nekog međunarodnog obvezujućeg dokumenta na koji bi se mogli pozvati u ovom specifičnom području. Ujedinjeni narodi su radili neke dokumente koji nemaju obvezujući karakter ali opet nisu bez ikakvog značenja. U njima se pokušava doći do nečega što bi se zvalo ljudsko prava na povrat ili kompenzaciju u slučaju nasilnog oduzimanja imovine.

Zašto ovo govorim? Ne zato da vas uvjerim kako treba čekati dok Ujedinjeni narodi dođu do nekog obvezujućeg dokumenta - jer će to trajati puno više nego naše domaće rasprave - nego samo utoliko da pokažem da je pravo jedna razvojna kategorija, da nije jedan zapovjedni sustav pravila koja se nikad ne mogu promijeniti. Pa i Ustav je dokument koji se može promijeniti, kao što znamo. Možda čak i prečesto na ovim našim područjima, u nekom ritmu svakih 10 godina mijenjamo Ustav. To je dosta često i pomalo neobično, a pokazuje da nam pravni sustav nije stabiliziran, odnosno da mi kao zajednica građana ove zemlje - pa se to odražava i na one koji u naše ime donose političke odluke - nemamo sasvim stabilizirane ideje o tome u kakvoj zajednici želimo živjeti. Mislim da tu počinju problemi.

Jest, sada imamo određene formalne intencije da se neki dio imovine vrati, odnosno da se dadu kompenzacije, odnosno naknade za tu imovinu. No u tome država, odnosno zakonodavac nije dosljedan. Ovo pitanje zemljišnih zajednica je možda samo jedna ilustracija za ono što je očito: postojala su određena prava koja je u određenom trenutku neki zakonodavac uskratio tadašnjim ovlaštenicima pa je pitanje ne bi li bilo, u tom smislu, ipak potrebno da se ta prava na neki način kompenziraju, ako ništa drugo. Ne znam, nisam stručnjak, teško mi je reći nešto o ponovnom osnivanju zemljišnih zajednica - je li bi to moglo, ne bi moglo, uz kakve gospodarske efekte itd. - ali nesumnjivo da bi ovdje trebala doći do izražaja ova ideja da se jedanput uskraćena prava ove naravi kompenziraju, ako ništa drugo.

U jednom tekstu, koji nije s našeg područja nego iz, recimo, razvijenog svijeta, posebno se upozorava da se kompenzacija odnosno restitucija i sve što je s tim u vezi ne tiče samo - ne bi se trebalo ticati samo! - pojedinačnog prava vlasništva, nego i kolektivnih prava na zemlji i imovini. Ta kolektivna prava nisu samo hrvatska specifičnost, nego ih ima posvuda u svijetu.

Ovo o čemu mi danas govorimo je jedna priča koji se uklapa u jednu ipak malo širu sliku. I tu, ako mi dopustite - a tu onda sigurno prelazim 5 min, iako ne samo zbog ovoga - dolazimo do pitanja, što je država, što je zakonodavac, je li on zna nešto? Zakonodavac odlučuje, saborski zastupnici odlučuju na temelju nekih prijedloga koji su na neki način došli do njih. Kolega Petak će tu bolje reći kako se stvaraju politike. Mi pravници uvijek kažemo da nije dobro znati kako se radi kobasica i kako se rade zakoni - to je otprilike jednako loše. To je ilustrirao naš uvaženi sudac Žuvela s ovim ispravkama netom donesenog zakona. Tako se otprilike to radi, negdje bolje negdje lošije, ali to je tako. Država nije jedna pametna osoba, nema više Marije Terezije, a i ona to nije radila sama, nego je radio neki Škrlec ili netko drugi. Sve su to naše apstrakcije koje čine misaoni proces lakšim, ali to ne znači da onda u praksi to tako funkcionira. To treba uzeti u obzir da bismo se zadržali u nekim kategorijama praktičnog života, jer ono što vi ovdje hoćete pokrenuti je jedno praktično pitanje. Ima niz implikacija, ovih i onih, ali ipak treba ostati negdje prizemno i razmišljati na taj način.

Dakle, ja bih da se u neku ruku ide prema stvaranju odnosno priznavanju ljudskog prava na povrat nasilno oduzete imovine što uključuje naravno i nekretnine, da to bude jedan argument o kojem se može razgovarati kako bismo mogli postići povrat. A drugo, da prava na zemlju i imovinu ostanu kolektivna prava. Ona nisu nepoznata, nije to neka nepoznata kategorija, bez obzira je li se naš Ustav promijenio ovako ili onako. To je drugo pitanje.

A sad nešto što se tiče same denacionalizacije, i tih praktičnih aspekata kojima se ja bavim. U jednom sam navratu skupa sa kolegom Borisom Bandićem iz Osijeka prikupio neke podatke. Malo smo gledali kako se taj proces odvija u Hrvatskoj, a što se s tim procesom događa u nekim drugim nama sličnim zemljama. Sve zemlje nismo obuhvatili. Samo za ilustraciju, da Vam kažem neke podatke, da vidite kako stvar funkcionira. U Hrvatskoj u ovom procesu denacionalizacije odnosno određivanja naknada za oduzetu imovinu radi otprilike 150 službenika - u cijeloj Hrvatskoj! Oni se bave, ako sam dobro zapamtio, s preko 50 000 predmeta. Za razliku od toga u Njemačkoj se ovim pitanjem bavilo 1800 službenika i oni su u jednom puno kraćem vremenskom periodu riješili gotovo 100% predmeta. Mi smo negdje, po podacima koje smo kolega Grebanović i ja uspjeli prikupiti, došli do 50 % riješenih predmeta u Hrvatskoj.

Zatim, pitanje organizacije uprave i onih koji se bave tim pitanjem. U prvom stupnju ove zahtjeve rješavaju uredi državne uprave. Dakle to su oni uredi na razini županija. Na drugom stupnju, o žalbama odlučuje Ministarstvo pravosuđa. U Ministarstvu pravosuđa je, u trenutku kad smo mi ovo radili, na tim poslovima - no ne samo na tim poslovima već i na drugim imovinskim naknadama - radilo 8 službenika.

Dakle, to je apsolutno premali broj da bi mogao procesuirati ove zahtjeve. Mi možemo u zakonu napisati što god hoćemo, uz premali broj službenika ne može se ovaj proces u normalnom roku provesti. Iza toga, ako niste zadovoljni tim žalbenim odlukama, slijedi Upravni sud. Ali naš Upravni sud nije sud pune jurisdikcije, odnosno on ne može presuditi osim je li neko rješenje zakonito. Ako ne nađe neku grešku u pogledu procedure ili primjene materijalnog zakona praktički ne može reagirati. Pokušava se onda, ako utvrde da je to činjenično stanje utvrđeno krajnje manjkavo, to nekako okrenuti na procesnu grešku. Uglavnom mi ćemo tek od 1. siječnja 2012. doći u situaciju da ćemo imati, čini se tako, četiri prvostupanjska Upravna suda, koji će biti pravi sudovi u kojima će se moći voditi rasprave i dokazivati činjenice a ne samo pravo. Naravno da tu ima još mnoštvo drugih problema od kojih su neki bili ovdje spomenuti.

Nije možda bilo dovoljno naglašeno da smo mi imali, spomenuo je kolega Žuvela, jedan poziv da se prijave svi zahtjevi za naknadu imovine. To je bilo provedeno od 1991. pa nadalje. Skupljeni su neki podaci, međutim nije napravljena jedna ozbiljna ni ekonomska analiza, a ona je nesumnjivo nužna. Jer pazite, u to vrijeme je bio rat i nije se imalo novaca koliko se htjelo, prema tome nekako bi čovjek očekivao da se ipak uloži jedan napor u pripremu zakona prije nego što se on donese. Jer nije stvar samo napisati zakon pa idemo u to, nego treba vidjeti koje će biti i ekonomske i sve druge posljedice.

Taj zakon je po mom sudu bio donesen pod jednim vanjskim pritiskom Vijeća Europe. Prvenstveno jer smo mi tada ulazili u sastav Vijeće Europe pa da bi se malo pokazalo kako smo mi u tom modernom svijetu vrijedna članica, donio se taj Zakon o naknadi, koji ima dugačko i ne sasvim precizno ime. I ne lijepo, nego osuđujuće, pa ga ni ja neću spominjati.

Čim se tako radilo, to znači da prave političke volje da se učini stvar kako treba nije bilo. Bila je volja da se nešto učini, ali ta volja je bila instrumentalizirana u neki cilj koji nije bio ono što mi očekujemo da je trebao biti. Osim toga, bila je ugrađena odmah diskriminacija stranih državljana. Imovina, nažalost ili na sreću, nije pitanje jesam ja Hrvat ili Slovenac, nego jesam li vlasnik. Dakle ovdje se išlo u diskriminaciju koja se tek kasnije otklonila. Osim toga, u praksi, čini se, da je Katolička crkva posebno privilegirana. Ne idu svi po istim pravilima, odnosno zakonima, za neke je zakon ipak malo jednakiji.

Ovi službenici koji rade na tim predmetima – išao sam to posebno istraživati, jer mi je to bilo nevjerojatno, pa sam išao to gledati - doista rade u nevjerojatnim uvjetima. Mi mislimo da je naša država prepuna kompjutera i da su svi umreženi i da svi imaju pristup podacima i da su podaci tu negdje. Vjerujte mi, postoje ljudi koji rade na ovim predmetima a nemaju još kompjuter i internetsku vezu. Nije na koncu konca napravljena ni pravna infrastruktura da bi se podaci mogli skupljati. Kada smo mi skupljali ove podatke onda smo iz nekih priručnih evidencija mogli saznati broj predmeta i broj službenika, ishode pojedinih predmeta. Nismo mogli utvrditi pouzdane podatke zato što uredi državne uprave nemaju obvezu dostaviti podatke u Ministarstvo pravosuđa. To je nešto što je isto tako nevjerojatno. I naravno od tuda počinju i tu se stjeću mnogi problemi.

Htio bih ilustrirati još nekoliko stvari, pa ću onda završiti. Bila je spomenuta ideja spajanja lokalnih samouprava i zemljišnih zajednica. Meni se to čini kao da spajamo ili kalemimo zelenu salatu na višnju. Bojim se da to nije dobro rješenja, jer, kao što je rekao prof. Simonetii jedinica lokalne samouprave ima svoju imovinu i mi kao stanovnici lokalne jedinice ne participiramo u toj imovini. Imovne zajednice su nešto sasvim drugo. To sve spajati - bojim se da bi tu nastao miš-maš. Ne bi to bilo dobro, treba neki drugi put.

Kada smo već kod toga, - o tome smo već govorili, o toj političkoj volji da se imovinska prava restituiraju - mi imamo čak i u samostalnoj Hrvatskoj primjer da je naš zakonodavac proveo nacionalizaciju.

To je malo poznato, ali sjetiti ćete se iz prakse. Mjesne zajednice su većinu svoje imovine stvorile same samodoprinosom građana, a onda je zakonodavac jednim potezom pera rekao da ta imovina postaje imovina općina i gradova. To je nacionalizacija, nema drugog naziva za to. Te mjesne zajednice nisu bile, u ovom smislu, zemljišne zajednice. Mi koji smo tamo živjeli možemo reći da je vuk izjeo magare, ne možemo si pomoći. Samodoprinos platili jesmo, ali onda je netko drugi dobio infrastrukturu u vlasništvo, pa smo ga prodali njemu, Nijemcima, ovima i onima.

Za kraj, dobro ilustrira stvar jedan tekst kojeg sam pronašao. Mi smo imali sreću na fakultetu imati prof. Rudolfa Bičanića, bavio se ekonomskim pitanjima. U njegovoj sam knjizi Ekonomska podloga Hrvatskog pitanja - objavljenoj prije 2. svjetskog rata i ponovo otisnutoj - našao nekoliko pasusa koji se tiču imovnih općina. On opisuje situaciju u ondašnjem kontekstu pa to donekle objašnjava zašto su se ove imovne općine počele raspadati, bile su pod velikim pritiskom. On kaže: „Imovne općine su velike kolektivne imovinske zajednice seljaka, koje broje oko 150 000 seljačkih domova sa 1.200 000 duša“. Mislim da je to prof. Jurić ovdje spomenuo, tu ekonomsku i demografsku važnost ovih zajednica. „One imaju u zajedničkom vlasništvu 747 000 jutara zemljišta, od toga preko 600 000 jutara najbolje šume“ i onda obrazlaže koliko vrijedi u tadašnjim novčanim jedinicama to što je tamo, ta drvna masa itd. I onda kaže ovako - pazite ja nisam nacionalista, teško bi me se za to moglo optužiti, ali svejedno ovo je zgodno za pročitati - “Centralistička beogradska vlada nije mogla trpjeti, da se imovne općine same upravljaju po narodnoj volji, pogotovo jer su bile u hrvatskim rukama. Zato je godine 1921. donesen zakon, da država uzme u svoje ruke stručnu upravu nad tim šumama. Učinjeno je to pod izgovorom, da će država financijski pripomoći vlasnike da racionalnije upravljaju tim šumama.

Vlada sama imenuje, premještava i unaprjeđuje činovnike, te njima upravlja. Imenovanja se vrše često bez potrebe, a veliku ulogu igraju politički utjecaji. Samoupravni gospodarski odbori ne mogu u pogledu stručne uprave ni ličnih izdataka ništa učiniti. Oni moraju bespomoćno gledati, kako njihova imovina propada i kako se rasipa. Međutim danas vidimo katastrofalan efekt toga prenosa na državu.“

Zgodne su ove naše pravničke formulacije. Kaže se, šume su dobra od interesa za Republiku Hrvatsku itd. Koja je to Republika Hrvatska nego zajednica građana koji u toj državi žive. Ovo što se sada događa u Hrvatskim šumama mene nažalost silno asocira na ovo o čemu je pisao prof. Bičanić. Neću navoditi primjere, ali od korupcije do kriminala u Hrvatskim šumama - ja mislim da bi se tu moglo svašta čuti. To je onda isto argument u prilog ovoga što vi pokušavate učiniti.

S obzirom da smo seljačko društvo, pa su svima precij seljaci i ja ću sad malo istražiti, možda su i moji negdje bili u zemljišnoj zajednici. Pratiti ću što ćete vi dalje raditi, možda se i ja malo time okoristim.

Prof dr. Zdravko Petak:

Zahvaljujem se na pozivu i prilici da govorim o zemljišnim zajednicama. Nisam stručnjak za to pitanje u užem smislu riječi, pa ću pokušati na temelju istraživanja, koje je posljedica studiranja u Americi, ukazati na važnost tog pojma. I Zdravko Lučić se opravdano pozvao na izjavu prof. Horvata, sigurno jednog od naših najvećih ekonomista 20. st., o *commons* u Biltenu Zajednice zemljišnih zajednica Hrvatske broj 5.

Elinor Ostrom nije dobila Nobelovu nagradu jer je ukazala na commons, dakle da je to važan problem - to je stvar politike! - nego je rigoroznim metodama ekonomske analize pokazala da nije

efikasno upravljanje u tome da se šume privatiziraju ili da ih preuzme država. Stvar je u tome da različiti oblici zajedničkog upravljanja, putem zajednice kao zajedničkog dobra, daju bolje rezultate. Dakle postoje svjetske znanstvene baze koje se bave tim problemima. Nadalje, problem nije vezan samo za nerazvijene zemlje, tkzv demokracije u nastajanju.

Knjiga profesorice Ostrom Upravljanje zajedničkim dobrima je 2006. prevedena na hrvatski, kao mali jezik, pa se može reći da imamo to veličanstveno ekonomsko djelo na materinjem jeziku. Jesenski Turk je objavio tu knjigu. Ona navodi čitav niz svjetskih primjera, Švicarske, Kalifornije, Amerike, Bolivije, Nepala kako zajednice mogu racionalno, učinkovito, jednako i nekad čak bolje no tržište ili države, upravljati tim ekonomskim resursima.

Dokaz za to su istraživanja prof. Stipetića koji je ukazao na to da dok su zemljišne zajednice upravljale svojom imovinom imale su više stope ekonomskog rasta. Spomenut ću vam samo činjenicu da Sveučilište Arizona objavljuje jedan vrlo prestižni znanstveni časopis, General of commons, koji uređuju jedan američki i jedan nizozemski profesor, koji skuplja građu. Pa i ovu građu, kao hrvatski slučaj, bi se trebalo potruditi prikazati - taj problem i do čega je ukidanje zemljišnih zajednica dovelo. Dakle međunarodna podloga je ekstremno prisutna, ona je validna, ona je takva da se tim problemom, koji je tada spomenuo prof. Branko Horvat, bave vrlo ozbiljni znanstvenici. To nije nešto što bi bila neka naša posebna značajka, napose što bi nas udaljavalo od razvijenog svijeta.

Dakle i liberalne demokracije imaju to, kao, rekao bih, jedan oblik upravljanjem dobrima koja nisu ni privatna ni javna. Ona su za razliku od javnih dobara - ja sam na tome doktorirao – i to je ključna razlika, iscrpivi resursi za koje morate odabrati posebno učinkovite forme upravljanja. Profesor Koprić o tome govori. Ako su Hrvatske šume sa svojom organizacijom zapravo razina rasipanja - da sad ne govorim o korupciji – te je nekontrola i netransparentnost veća nego ako imate drugi sustav, onda moramo razvijati politiku koja će vraćati forme koje su se kroz povijest dokazale učinkovitijima. Nisam siguran da je to moguće u ovom sazivu Sabora, ali u novom bi trebalo.

Dakle to nije stvar hira, gole političke volje, nego mi imamo ozbiljne znanstvene dokaze za to. Čitajte samo djela prof. Ostrom i uvjerit ćete se da se commonsima, zajedničkim dobrima može upravljati vrlo racionalno, vrlo učinkovito neovisno da li je riječ o ribarima iz Turske, pašnjacima iz Švicarske ili upravljanje šuma u Boliviji ili irigacijskim sustavima u Nepal.

Evo, iznijeti ću Vam jedan svoj osobni primjer. Kada sam došao u Ameriku na specijalistički boravak, moj je kolega u uredu u kojem je svaki imao svoj kompjutor bio kolega Pračanda Pradan, Nepalac. On je bio prvi Nepalac koji je diplomirao Javnu upravu na prestižnom američkom sveučilištu Cornell. Pitam ga, što si radio kada si se vratio u Katmandu? Rekao je, vodio sam jedan navigacijski sustav. Rekoh, to je bila državna stvar. Ne! To je bila privatna stvar? Ne, to je bilo nešto kao što vi kažete zadruga. Veli, ja sam čitao profesora Tomašića.

Dinko Tomašić je bio profesor sociologije (Jednako kao i profesor Bičanić. To su bila dva velika hrvatska društvena znanstvenika iz kasnih 1930-ih.) koji pred drugi svjetski rat odlazi u Ameriku i obavještava javnost, piše o zadrugama, tako da su ljudi u toj zapadnoj Americi znali

ponešto o tome. Mi bismo tu našu priču, na neki način trebali predstaviti kod ljudi koji su pokazali da zajednice mimo tržišta i mimo države mogu ponekad vrlo učinkovito upravljati proizvodnjom. Dakle, moderna ekonomija je to uzela kao normalno stanje stvari a ne kao nešto što je pežorativno, uzgredno itd.

U tom smislu mi je drago da sam mogao reći nekoliko riječi i drago mi je da vidim da na drugim fakultetima – osobito ovo što sam mogao čuti od profesora Jurića - postoji interes. Možda su ovakovi skupovi dobra osnova da se povežemo, da neka znanja koja nismo mogli podijeliti spojimo i sa drugim znanstvenim grupama u istraživanje načina kako racionalno upravljati zajedničkim dobrima. Potpuno se slažem s onim što je govorio kolega Beus Richemberh, to je meni potpuno prihvatljivo. Ali trebalo bi da mi tome dademo znanstvenu podlogu, da to malo utemeljimo i proširimo.

Naravno vrlo je važan pravni moment, no nisam pravnik pa to mogu samo uzeti na znanje, ali moderna institucionalna ekonomija prirodnih resursa je jako zagazila u to područje i imamo jako rigorozne dokaze da ukidanje takvih oblika upravljanja - u Hrvatskom slučaju zemljišnih zajednica - donosi puno ekonomskih šteta. Zapravo onemogućuje neke koristi koje su zajednice mogle dati širem društvu.